

УДК 159.9:355/351.74

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.50.50-53>О. Сафін, д-р психол. наук, проф.
245440ss@gmail.com

ORCID ID 0000-0001-5745-8635,

Н. Мась, канд. психол. наук
2005mas@ukr.net

ORCID ID 0000-0003-3940-3985

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ НА ЙОГО УЯВЛЕННЯ ПРО РИЗИК І ПСИХОЛОГІЧНУ ГОТОВНІСТЬ ДО НЬОГО

Наведено результати дослідження впливу соціально-психологічних характеристик особистості військовослужбовця на його уявлення про ризик та психологічну готовність до ризикованої поведінки. Зазначено, що уявлення особистості про ризик – це складне структурне утворення, яке відображає ставлення особистості до ризику, її готовність як соціально значущого об'єкта і пов'язане із соціально-психологічними характеристиками особистості військовослужбовця. Високий рівень мотивації досягнення, самоактуалізації, особистісної креативності та високі показники самоставлення припускають більш високу психологічну готовність до ризику. Психологічна готовність до ризику, і навіть мотивація до нього визначаються соціально-психологічною адаптивністю військовослужбовця. Високий рівень адаптивності передбачає більш виражену його психологічну готовність до ризикованої поведінки. Адаптовані військовослужбовці демонструють більш високий рівень психологічної готовності до ризику заради "престижу" та "інтересу", тоді як військовослужбовці із низькою соціально-психологічною адаптацією менш готові до ризику, а у випадках вибору у них переважають мотиви уникнення неприємностей та матеріальної винагороди.

Ключові слова: ризик, психологічна готовність, особистість, військовослужбовець, уявлення.

Постановка проблеми. Зростаюча соціальна невизначеність, прискорення темпу життя, технологічні інновації, кризові ситуації – усе це створює зони ризику, які так чи інакше впливають на поведінку людини [1–6]. Особливо актуальною темою ризикованої поведінки особистості набула сьогодні із початком повномасштабної війни, де в зоні ризику опинились як військовослужбовці ЗСУ, особливо ті, що беруть участь у бойових діях, так і мирні жителі, що мешкають на території, де такі бойові дії ведуться.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основною теорією, у якій розглядаються дії людини в ризикованих ситуаціях, є теорія прийняття рішень (M. Funicane, P. Slovik та ін.), згідно з якою будь-яке прийняття рішень обов'язково пов'язане з певною часткою ризику. Досліджено феномен "ефективного афекту", який передбачає зворотне співвідношення між ризиком і вигодою. Встановлено, що досвід ризику та індивідуальний досвід взагалі безпосередньо впливають на сприйняття ризику (J. Barnett, G. Breakwell, T. Das та ін.). Основною теорією, у якій розглядаються дії людини в ризикованих ситуаціях, є теорія прийняття рішень (M. Funicane, P. Slovik та ін.). Зокрема, автори цієї теорії неодноразово підкреслюють, що будь-яке прийняття рішень обов'язково пов'язане з певною часткою ризику. Більшість емпіричних досліджень засновано на вивченні ставлення до конкретних ризиків та небезпек (G. Breakwell, T. Garvin, H. Joffe, L. Lee, J. Masuda та ін.). Ще одним теоретичним напрямом є теорія "соціального поширення ризику" (H. Brown, R. Goble, J. Emel, R. Kasperperson, P. Slovik та ін.). У психології ризик є об'єктом досліджень А. Бандури, Д. Майєрса, Г. Олпорта та ін., йому присвячено наукові праці J. Atkinson, U. Beck, V. Covello, A. Elliott, F. Furedi, N. Kogan, N. Luhmann, W. Rowe та ін. Одним із найвідоміших напрямів дослідження сприйняття ризику є психометрична парадигма.

Мета статті – емпіричне обґрунтування впливу соціально-психологічних характеристик особистості військово-

службовця на його уявлення про ризик та психологічну готовність до ризикованої поведінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психологічний інструментарій емпіричного дослідження становить: "Методика діагностики ступеня готовності до ризику" Г. Шуберта (за ред. Д. Райгородського); "Методика діагностики особистісної креативності" Є. Тунік; методика "Ціннісні орієнтації" М. Рокіча; "Методика діагностики мотивації на успіх та страху невдачі" А. Реана; Експрес-діагностика рівня довіри Розенберга; "Опитувальник самовідносини" В. Століна та С. Пантілеєва; "Самоактуалізаційний тест" (методика Е. Шострома в адаптації Ю. Альошиної, Л. Гозмана, М. Загіка, М. Кроз); "Діагностика соціально-психологічної адаптації" К. Роджерса та Р. Даймонда (адаптація А. Осницького). Уявлення про ризик, і навіть його мотивація вивчалися за допомогою авторської анкети.

Кореляційний аналіз отриманих даних дозволив визначити структурну композицію уявлень та визначити їхнє ядро та периферійні елементи. Ядерним компонентом структури поглядів на ризик є така характеристика, як "небезпека". Вона пов'язана з такими елементами, як "дії навмання" ($r = 0,422^{**}$), "непередбачуваність" ($r = 0,386^{**}$), "втрата" ($r = 0,281^{**}$), "труднощі" ($r = 0,251^{**}$), "сміливість" ($r = -0,175^{**}$), "відвага" ($r = -0,138^*$). Зовнішній радіус ядра становлять такі категорії, як: "рівноімовірна можливість щось отримати або втратити", "швидке прийняття рішень", "бажання досягти мети", "втрата", "життя", "авантюризм". Периферичним шаром є категорії: "труднощі", "подолання себе", "сміливість", "службові обов'язки", "відвага", "адреналін", "рішучість", "підприємливість". З отриманих даних стає очевидним, що найчастіше обстежувані асоціюють ризик з небезпекою (46,2 %); 20,6 % визначають ризик як "життя", тобто все життя, на їхню думку, – це постійний ризик, а 21,3 % – як "бажання досягти мети". Ризик як "службові обов'язки" визначають 13,5 % опитуваних, як "отримати або втратити" – 28,9 %, як

"авантюризм" – 18,8 %, як "адреналін" – 12,5 %, як "втрату" – 20,9 %, як "труднощі" – 16,7 %, як "подолання себе" – 15,2 %, як "швидке прийняття рішень" – 25,5 %, як "непередбачуваність" – 38,0 %, як "дії навмання" – 39,2 %, як "підприємливість" – 6,9 %, як "рішучість" – 9,3 %, як "відвагу" – 10,4 %, як "сміливість" – 14,7 %.

За результатами факторного аналізу виявлено *п'ять основних факторів*, які відображають ставлення до обстежуваних ризику: "рішучість" (1), "дії навмання" (2), "труднощі" (3), "небезпека" (4), "авантюризм" (5). *Перший фактор* має найбільшу дисперсію (17,008 % дисперсії). Він поєднує уявлення, що описують ризик як прояв активності, ініціативності, хоробрості. Поняття ризику тут визначається як дія, пов'язана з такими рисами, які відображають т. зв. особистісний ризик, це ті риси, які допомагають у прийнятті рішення в умовах невизначеності, тобто в умовах, що передбачають наявність ризику. *Другий фактор* (13,817 % дисперсії) поєднує уявлення про ризик, що стосується "дій навмання". Цей фактор поєднує такі категорії, як: "швидке прийняття рішень"; "рівномірна можливість щось отримати або втратити"; "бажання досягти мети"; "непередбачуваність". Однак той факт, що до цього фактора потрапляє уявлення про ризик як "бажання досягти мети", з одного боку, може свідчити про те, що ризик як інструмент досягнення мети не може не містити елементи непередбачуваності та невизначеності, а з іншого боку, – прийняття рішення про ризик як "дії навмання" не може бути позбавлене прагнення до будь-якої мети. До цього чинника з негативним значенням потрапляє уявлення про ризик як про "службові обов'язки" (–0,497 %), тобто у свідомості тих обстежуваних, для яких ризик – це робота, ризик не сприймається як дії навмання. Ризик як "службові обов'язки" сприймається окремо від загального ставлення до ризику. Окрім того, у цьому контексті йдеться про т. зв. ситуативний ризик. *Третій фактор* (7,168 % дисперсії) містить уявлення про ризик як "подолання себе", "втрати", "бажання досягти мети". Ризик як імовірні труднощі представлено як подолання будь-яких перешкод, що виникають на шляху досягнення цілей. У цьому факторі можна відзначити і ризик як "подолання себе". *Четвертий фактор* (7,021 % дисперсії) містить такі уявлення про ризик, як "непередбачуваність", "втрати", "дії навмання". Небезпека означає можливість загрози, втрати чогось. У цьому факторі виявляється уявлення про ризик як "життя" із негативним значенням (–0,503 %), тобто для тих обстежуваних, які сприймають ризик як небезпеку і втрату, він не представлений як життя. *П'ятий фактор* – 6,431 % дисперсії. Слід звернути увагу на уявлення про ризик як "адреналін", яке містить цей фактор. У повсякденному розумінні адреналін – це сплеск, викид, бажання відчувати сильні емоції, враження, жага до екстриму, ризику. Уявлення про ризик як про життя потрапляє до фактора "авантюризм" із позитивним значенням, що може свідчити про те, що для тих обстежуваних, які розуміють ризик як "авантюризм", "адреналін", він також є частиною життя взагалі.

Ставлення до людини, а військової і поготив, здатної на ризиковану поведінку, переважно позитивне. Разом з тим обстежувани також пояснюють своє ставлення залежністю від спрямованості ризику та ситуації, у якій доводиться ризикувати. Виправданий ризик представлено як вчинок "заради благородних цілей" (85,6 %), "порятунку інших людей" (49,6 %), "вчинок, при якому передбачається велика ймовірність того, що результат буде вдалим, продумана дія" (25,8 %). Іншими словами, ризик виправдується справою, що об'єктивно досягається

результатом, заради якого людина йде на нього. Невиправданий ризик в уявленнях обстежуваних пов'язаний із ситуаціями, у яких "наражається на небезпеку життя і здоров'я як ризикуючий, так і оточуючі його люди" (49,2 %); "ризик заради азарту", "адреналіну" (34,0 %); "вчинки, що завдають шкоди іншим людям" (32,2 %); "безглуздий ризик", "заради суперечки" (22,2 %). У цьому випадку йдеться також про високу ймовірність досягнення бажаного результату, навіть якщо він не є настільки значущим, щоб заради нього слід було йти на ризик.

Щодо міри ризику, дві третини опитаних (63,4 %) вважають, що міра ризику безперечно існує, тобто ризик піддається якомусь кількісному виміру. Це міркування підтверджується тим, що респонденти, відповідаючи на питання "у чому полягає міра ризику", зазначають, що вона залежить від того, чим саме людина ризикує (34,3 %), а також якими засобами вона користується (22,5 %).

Вивчення уявлень про особистість ризикованої людини дозволило виокремити уявлення про людину, здатну на ризик. Категорії розподілилися так: "сміливий" (31,2 %), "будь-який" (28,1 %), "впевнений у собі" (26,6 %), "цілеспрямований" (26,3 %), "неврівноважений" (21,1 %), "рішучий" (20,9 %), азартний (20,6 %), "розумний" (16,2 %), "такий, що прагне успіху" (15,2 %), "відважний" (15,2 %), "ненадійний" (13,6 %), "підприємливий" (11,2 %), "розважливий" (9,0 %), "дурний" (7,3 %), "нешасний" (5,3 %). Для того, щоб проаналізувати представлені дані, було здійснено факторний аналіз, який дозволив вивчити структуру уявлень про особистість ризикованої людини. Перший фактор – "героїчний" має найбільшу дисперсію (13,547 %) і поєднує у собі уявлення про людину, здатну на ризик, як "рішучу", "сміливу", "відважну", "підприємливу". Другий фактор – "розважливий" (12,153 % дисперсії). Тут йдеться про ризиковану людину як про здатну продумувати, прораховувати різні варіанти та можливі втрати при прийнятті рішення про ризик. Третій чинник – "азартний" (11,280 % дисперсії) поєднує в собі такі уявлення, як: "азартний", "неврівноважений", "дурний", "будь-який" (із негативним значенням). Уявляючи ризиковану людину як азартну, обстежувани вважають, що вона емоційно нестійка, дурість тут пояснюється відсутністю будь-якого сенсу при ризику. Слід також звернути увагу, що до цього фактора із негативним значенням потрапляє уявлення про те, що ризикованою може бути будь-яка (–0,506 %) людина. Це свідчить про те, що не кожна ризикована людина азартна, тоді як азартна сприймається обстежуваними як емоційно нерівноважена, нерозумна. Четвертий фактор – "діловитий" (9,328 %) поєднує у собі уявлення про ризиковану людину як "упевнену в собі", "цілеспрямовану", а також містить уявлення з негативними значеннями: "будь-який", "дурний". Тут може йтися про розрахунковий ризик, тобто це ті ситуації, у яких ризикуючий суб'єкт чітко уявляє цілі, засоби і мінімізує можливі негативні наслідки шляхом глибокого аналізу великої кількості можливих варіантів дій. П'ятий фактор – "безрозсудний" (7,764 %), поєднує в собі уявлення про ризиковану людину як про "ненадійну", "дурну" і "нешасну" (із негативним значенням). Людина, яка свідомо уникає задоволення потреб у безпеці, здійснюючи ризиковані вчинки, в уявленні обстежуваних дурна.

Встановлено, що більшості обстежуваних властивий середній рівень психологічної готовності до ризику, яка відрізняється залежно від умов соціалізації особистості (переважання середніх показників у молодшій та низьких у старшій вікових групах). Виявлено гендерні

відмінності ступеня психологічної готовності до ризику: 8,2 % жінок і 24,8 % чоловіків виявляють високий рівень, тоді як низький рівень характеризують 33,3 % жінок та 17,2 % чоловіків. За результатами представленого дослідження чоловіки виявляються більш готовими до прийняття ризику.

За результатами кореляційного аналізу встановлено, що психологічна готовність до ризику позитивно пов'язана з усіма мотивами ризику. Найбільший показник кореляції психологічної готовності до ризику відповідає мотиву інтересу. Обстежувані, які у своїй мотивації ризику спрямовані на "інтерес", виявляються більш готовими до ризику в конкретних ситуаціях. Мотиви ризику пов'язані із соціальними уявленнями про нього: із мотивом "матеріальної винагороди" – уявлення про ризик як про "втрату" ($r = 0,255^{**}$); "ризик заради престижу" – "сміливість" ($r = 0,141^*$); "подолання себе" ($r = 0,152^{**}$); "непередбачуваність" ($r = 0,151^{**}$); "труднощі" ($r = 0,113^*$). Мотив "інтересу" пов'язаний із такими уявленнями про ризик: "відвага" ($r = 0,186^{**}$); "дії навмання" ($r = 0,152^{**}$); "рівноймовірна можливість щось отримати або втратити" ($r = 0,123^*$); "подолання себе" ($r = 0,201^{**}$). В ієрархії ціннісних орієнтацій старшої вікової групи (40–55 років) ризикованість перебуває в основі цієї ієрархії, у представників молодшої вікової групи (25–39 років) вона посідає середню позицію. Прагматичність розподілено практично однаково: 21,2 % у кожній з цих груп вважать її абсолютною цінністю.

Після факторного аналізу отримано фактор цінності ризику. Високі показники за шкалою "розважливості" у цьому факторі свідчать про те, що ризик не протиставляється розрахунку, а розрахунок, у свою чергу, доповнює сприйняття ризику як цінності. Мотиви ризику пов'язані з деякими цінностями. Цінність ризикованості позитивно пов'язана з усіма мотивами ризику ("матеріальна винагорода" ($r = 0,257^{**}$), "уникнення неприємностей" ($r = 0,244^{**}$), "престиж" ($r = 0,272^{**}$), "інтерес" ($r = 0,228^{**}$), "кохання" ($r = 0,172^{**}$)).

Застосування опитувальника готовності до ризику Г. Шуберта з урахуванням результатів факторного аналізу дало можливість розподілити питання методики за трьома факторами, на підставі чого було виокремлено *три типи готовності* ("ризик як інструмент для отримання матеріальної вигоди", "ризик як подолання власних фізичних та психологічних можливостей", "ризик як прояв довіри"). Подальший кореляційний аналіз засвідчив взаємозв'язок типів психологічної готовності до ризикованої поведінки з уявленнями про ризик. Наприклад, *перший тип* психологічної готовності до "ризиків як інструменту для отримання матеріальної вигоди" пов'язаний з такими уявленнями про ризик: "підприємливість" ($r = 0,234^{**}$), "бажання досягти мети" ($r = 0,199^{**}$), "дії навмання" ($r = 0,134^*$), "рівноймовірна можливість отримати щось або втратити" ($r = 0,202^{**}$), "службові обов'язки" ($r = 0,168^{**}$). *Другий тип* психологічної готовності до "ризиків як подолання власних фізичних та психологічних можливостей, а також як бажання виявити лідерські якості", пов'язаний з такими уявленнями, як: "відвага" ($r = 0,219^{**}$), "подолання себе" ($r = 0,422^{***}$), "рішучість" ($r = 0,290^{**}$), "труднощі" ($r = 0,178^{**}$), "авантюризм" ($r = 0,254^{**}$). *Третій тип* психологічної готовності до "ризиків як прояву довіри" пов'язаний із такими уявленнями: "дії навмання" ($r = 0,127^{**}$), "сміливість" ($r = 0,165^{**}$), "небезпека" ($r = 0,187^{**}$), "подолання себе" ($r = 0,138^{**}$), "труднощі" ($r = 0,178^{**}$), "службові обов'язки" ($r = 0,308^{***}$), "життя" ($r = 0,129^*$).

Отримані зв'язки свідчать, що соціальні уявлення детермінують типи психологічної готовності до ризику. Виокремлено значні взаємозв'язки між соціально-психологічними характеристиками та психологічною готовністю до ризику. Зокрема, обстежувані, що демонструють високу психологічну готовність до ризику, мають виражену мотивацію досягнення. Рівень довіри залежить також від психологічної готовності до ризику. Обстежувані із високим рівнем довіри виявляються переважно готовими до ризику. Високі показники рівня самоставлення відповідають високому рівню психологічної готовності до ризику. Було виявлено такі кореляційні зв'язки самоставлення та психологічної готовності до ризику: "глобальне самоставлення" ($r = 0,127^*$), "самоінтерес" ($r = 0,131^*$), "самоприйняття" ($r = 0,137^*$). Психологічна готовність до ризику корелює із деякими шкалами САТ: "підтримка" ($r = 0,148^{**}$), "спонтанність" ($r = 0,147^*$), "самоповага" ($r = 0,154^{**}$), "прийняття агресії" ($r = 0,154^{**}$), "уявлення про природу людини" ($r = 0,151^{**}$). Кореляційний зв'язок між показниками психологічної готовності до ризику та деякими шкалами самоактуалізації свідчить про те, що високий рівень самоактуалізації передбачає психологічну готовність до ризику.

Кореляційний аналіз дозволив виявити деякі зв'язки між показниками соціально-психологічної адаптації та психологічною готовністю до ризику: "адаптивність" ($r = 0,258^{**}$), "прийняття себе" ($r = 0,254^{**}$), "прийняття інших" ($r = 0,150^{**}$), "емоційний комфорт" ($r = 0,221^{**}$), "внутрішній контроль" ($r = 0,208^{**}$), "домінування" ($r = 0,133^*$). Високі показники за шкалами: "адаптивність", "прийняття себе", "прийняття інших", "емоційний комфорт", "внутрішній контроль", "домінування" відповідають високому рівню психологічної готовності до ризику. Соціально-психологічна адаптація за результатами кореляційного аналізу позитивно пов'язана з усіма мотивами ризику: "престиж", "кохання", "гроші", "уникнення неприємностей", "інтерес". Отже, чим вище рівень соціально-психологічної адаптації, тим вище психологічна готовність до ризику за представленими мотиваторами. Аналогічна процедура виконана і щодо уявлень про ризик. Уявлення про ризик пов'язані з рівнем самоставлення. Обстежувані, що визначають ризик як "службові обов'язки", мають високий рівень самоповаги ($r = 0,275^{**}$), що пов'язано із престижністю та соціальною значущістю професії військового. Ризик як "авантюризм" негативно пов'язаний з "аутосимпатією" ($r = -0,202^*$), "очікуваним ставленням інших" ($r = -0,133^*$), "самопослідовністю" ($r = -0,154^{**}$), що свідчить про те, що обстежувані, які мають зазначеними характеристиками саме ставлення, не розглядають ризик як "авантюризм". Уявлення про ризик пов'язані із показниками самоактуалізації. Зі шкалами самоактуалізації виявлено такі зв'язки: уявлення про ризик як про "сміливість" і "рішучість" пов'язані із "гнучкістю поведінки" ($r = 0,213^*$ та $r = 0,234^{**}$, відповідно). Гнучкість у поведінці припускає, що військовослужбовець здатний швидко та адекватно реагувати на ситуацію, яка співвідноситься із зазначеними уявленнями про ризик. Обстежувані, що визначають ризик як "службові обов'язки", високо оцінюють "прийняття агресії" ($r = 0,455^{***}$). Можна припустити, що обстежувані, які визначають свою професійну діяльність як ризик, ставляться із поблагливістю до власної агресії, вважаючи її природним проявом людської природи.

Висновок. Уявлення військовослужбовця про ризик – складне структурне утворення, яке відображає його ставлення як особистості до ризику як соціально значущого

об'єкта і пов'язане із психологічною готовністю до ризикованої поведінки. Соціальні уявлення про ризик взаємопов'язані з особистісною готовністю до ризикованої поведінки. Тип психологічної готовності до ризикованої поведінки визначається переважаючими соціальними уявленнями про ризик. У дослідженні виокремлено основні типи психологічної готовності до ризику: "ризик як інструмент для отримання матеріальної вигоди", "ризик як подолання власних фізичних та психологічних можливостей", "ризик як прояв довіри". Таким чином, психологічна готовність до ризику та ставлення до нього пов'язані із соціально-психологічними характеристиками військовослужбовця. Високий рівень мотивації досягнення, самоактуалізації, особистісної креативності та високі показники самоставлення передбачають більш високу психологічну готовність до ризику. Психологічна готовність до ризику, і навіть його мотивація визначаються соціально-психологічною адаптивністю військовослужбовця. Високий рівень адаптивності передбачає більш виражену його психологічну готовність до ризикованої поведінки. Адаптовані ж показують більш високий рівень психологічної готовності до ризику заради "престижу" та "інтересу", у той час як ті, хто має низький рівень соціально-психологічної адаптації, менше готові до ризику, а у випадках вибору – заради чого ризикувати, у них актуалізуються мотиви уникнення неприємностей та матеріальної винагороди.

Список використаних джерел

1. Білевич Н. О. Роль психологічної готовності до ризику в професійній діяльності жінок-поліцейських // Юрид. психологія, 2018. №2(23). С. 156–169.
2. Вдовиченко О. В. Психодіагностика готовності до ризику у різних сферах життєдіяльності // Вісн. ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія, 2017. Вип. 55. С. 328–337.

O. Safin, Dr of Sci. in Psychology, Prof.

245440ss@gmail.com
ORCID ID 0000-0001-5745-8635,
N. Mas, PhD in Psychology
2005mas@ukr.net
ORCID ID 0000-0003-3940-3985

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE INFLUENCE OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE PERSONALITY OF A MILITARY ON HIS PERCEPTION OF RISK AND PSYCHOLOGICAL READINESS FOR IT

The article presents the results of a study of the impact of socio-psychological characteristics of the serviceman's personality on his perception of risk and psychological readiness for risky behavior. It is noted that the individual's perception of risk is a complex structural formation that reflects the individual's attitude to risk as a socially significant object and is associated with psychological readiness for risky behavior. Social perceptions of risk are interrelated with personal willingness to take risky behaviors. The type of psychological readiness for risky behavior is determined by the prevailing social imaginations about risk. The study identifies the main types of psychological readiness for risk: "risk as a tool for material gain", "risk as overcoming their own physical and psychological capabilities", "risk as a sign of trust". Psychological readiness for risk and attitude to it are related to the socio-psychological characteristics of the soldier's personality. High levels of motivation to achieve, self-actualization, personal creativity and high self-esteem imply a higher psychological willingness to take risks. Psychological readiness for risk, as well as motivation for it are determined by the socio-psychological adaptability of the serviceman. A high level of adaptability implies a more pronounced psychological readiness for risky behavior. Adapted servicemen show a higher level of psychological readiness for risk for the sake of "prestige" and "interest", while servicemen with low socio-psychological adaptation are less willing to take risks, and in cases of choice are dominated by motives to avoid trouble and material rewards.

Keywords: risk; psychological readiness, personality, serviceman, imagination.

3. Дубяга А. А. Готовність до ризику в уявленнях військовослужбовців Національної гвардії України // Соціальна психологія здоров'я та сучасні інформ. технології / Зб. наук. статей І Междунар. наук.-практ. конф., Брест, 14-15 апреля 2015, Брест: БрДУ ім. А. С. Пушкіна, 2015. С. 226–235.

4. Прогнозування психологічної готовності до ризику фахівців екстремальних видів діяльності / О. С. Колесніченкота ін. // Зб. наук. пр. Нац. акад. Держ. прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Педагогічні та психологічні науки. Хмельницький : НАДПСУ, 2016. № 2(4). С. 115–138.

5. Психологічна готовність до ризику військовослужбовців Національної гвардії України : монографія / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько та ін. Харків : НАНГУ, 2019. 257 с.

6. Хлонь О. М. Психологічні особливості професійного ризику працівників кримінальної поліції : автореф. дис. ... канд. психол. наук, 19.00.06. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2011. 19 с.

References

1. Bilevich N.O. (2018) The role of psychological readiness for risk in the professional activities of women police officers. *Legal Psychology*. №2(23). Pp. 156-169. [in Ukrainian]
2. Vdovychenko O.V. (2017) Psychodiagnostics of risk readiness in various spheres of life. *Bulletin of KhNPU named after G.S. Skovoroda. Psychology*. V. 55. Pp. 328-337. [in Ukrainian]
3. Dubjaga A.A. (2015) Willingness to take risks in the minds of servicemen of the National Guard of Ukraine. *Social Psychology of Health and Modern Information Technologies. Collection of scientific works of the I International scientific-practical conf.*, Brest, April 14-15, 2015. Brest: BrSU. named after A.S. Pushkin, 2015. Pp. 226–235. [in Ukrainian]
4. Kolesnichenko O.S. and others. (2016). Forecasting of psychological readiness for risk of specialists of extreme types of activity. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky. Pedagogical and psychological sciences*. Khmelnytsky: NADPSU. № 2(4). Pp. 115–138. [in Ukrainian]
5. Kolesnichenko O.S., Matsegora Ya.V., Prikhodko I.I. and others Psychological readiness for the risk of servicemen of the National Guard of Ukraine : monograph / I. Kharkiv, 2019. 257 p. [in Ukrainian]
6. Khlon O.M. (2011) Psychological features of professional risk of criminal police officers : author's ref. dis. ... cand. psychol. science. Kyiv: Nat. acad. internal affairs. 19 p. [in Ukrainian]

Надійшла до редколегії 01.06.22